

ADABIYOTNI O‘RGANISHNING DOLZARB MASALALARI

Muallif: Abduraxmanova Nozima Akbar qizi ¹

Affiliyatsiya: Shahrisabz davlat pedagogika instituti, Matematika yo‘nalishi talabasi ¹

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.20233072>

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada adabiyotni o‘rganish jarayonining zamonaviy muammolari, uning jamiyat taraqqiyotidagi o‘rni hamda adabiy merosni yangi metodologiyalar asosida tahlil qilish masalalari yoritiladi. Shuningdek, globallashuv sharoitida adabiyotshunoslikning rivojlanish yo‘nalishlari, raqamli texnologiyalar va fanlararo yondashuvlarning adabiy tadqiqotlarga ta’siri haqida fikr yuritiladi. Adabiyotni o‘rganishda milliy qadriyatlar, tarixiy meros va zamonaviy ilmiy qarashlarni uyg‘unlashtirish zarurligi ilmiy jihatdan asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: adabiyotshunoslik, badiiy tahlil, adabiy meros, zamonaviy tadqiqot usullari, globallashuv, raqamli texnologiyalar, milliy qadriyatlar, fanlararo yondashuv.

Adabiyot insoniyat ma’naviy hayotining muhim tarkibiy qismi bo‘lib, jamiyatning tarixiy taraqqiyoti, madaniy qadriyatlari va ijtimoiy ongining rivojlanishini aks ettiradi. Shu sababli adabiyotni o‘rganish nafaqat badiiy asarlarni tahlil qilish, balki ularning yaratilish sharoiti, muallif dunyoqarashi va jamiyat bilan o‘zaro bog‘liqligini chuqur tadqiq etishni ham talab etadi. Zamonaviy davrda adabiyotshunoslik oldida turgan dolzarb masalalardan biri – an’anaviy tahlil usullarini yangi ilmiy yondashuvlar bilan boyitishdir. Chunki globallashuv jarayonlari, axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi va madaniyatlararo aloqalarning kuchayishi adabiyotga bo‘lgan qarashlarni ham yangilamoqda. Bugungi kunda adabiyotni o‘rganishda komparativistik yondashuv, ya’ni turli xalqlar adabiyotini qiyosiy tahlil qilish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bu usul orqali adabiy jarayonlarning umumiy qonuniyatlari aniqlanadi hamda milliy adabiyotlarning jahon adabiy jarayonidagi o‘rni yanada aniqroq namoyon bo‘ladi. Ayniqsa, Sharq va G‘arb adabiy an’analari o‘rtasidagi o‘zaro ta’sirni tadqiq etish zamonaviy adabiyotshunoslikning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Shu bilan birga, milliy adabiy merosni chuqur o‘rganish, uni zamonaviy ilmiy metodlar asosida talqin qilish ham dolzarb vazifalardan biridir.

Adabiyotni o‘rganish jarayonida yana bir muhim masala – badiiy matnni tahlil qilishning yangi usullarini qo‘llashdir. Strukturaviy, semiotik, psixoanalitik hamda sotsiologik yondashuvlar badiiy asarlarning mazmuni va shaklini chuqurroq anglash imkonini beradi. Masalan, psixoanalitik tahlil orqali asardagi qahramonlarning ruhiy holati, ichki kechinmalari va motivatsiyasi o‘rganiladi. Sotsiologik yondashuv esa badiiy asarni jamiyatdagi ijtimoiy jarayonlar bilan bog‘liq holda tahlil qilish imkonini yaratadi.[2:123] Bu yondashuvlar adabiyotshunoslik fanining ilmiy imkoniyatlarini kengaytirib, badiiy matnni ko‘p qirrali talqin qilishga yordam beradi. Zamonaviy davrda raqamli texnologiyalar ham adabiyotni o‘rganish jarayoniga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Elektron kutubxonalar, raqamli arxivlar va onlayn ilmiy bazalar orqali

adabiy manbalarga tezkor va keng qamrovli kirish imkoniyati yaratilmoqda. Bu esa tadqiqotchilar uchun yangi ilmiy imkoniyatlarni ochib bermoqda. Shuningdek, raqamli gumanitar fanlar (digital humanities) doirasida matnlarni kompyuter dasturlari yordamida tahlil qilish, statistik usullar orqali adabiy jarayonlarni o'rganish kabi yangi yo'nalishlar shakllanmoqda.

Adabiyotni o'rganishning yana bir dolzarb jihati – yosh avlodning kitobxonlik madaniyatini shakllantirish bilan bog'liqdir. Zamonaviy axborot makonida turli media vositalari keng tarqalgan bo'lsa-da, badiiy adabiyot inson tafakkuri va ma'naviy kamolotini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.[3:61] Shu sababli ta'lim tizimida adabiyot fanini o'qitish metodikasini takomillashtirish, interaktiv usullardan foydalanish va talabalarda badiiy tafakkurni rivojlantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Umuman olganda, adabiyotni o'rganish zamonaviy ilmiy yondashuvlar, fanlararo tadqiqotlar va raqamli texnologiyalar bilan uyg'unlashgan holda rivojlanib bormoqda. Bu jarayon adabiyotshunoslik fanining yangi bosqichga ko'tarilishiga xizmat qiladi hamda milliy va jahon adabiy merosini chuqurroq anglash imkonini yaratadi. Shu jihatdan adabiyotni o'rganishning dolzarb masalalarini ilmiy asosda tahlil qilish, yangi metodologiyalarni joriy etish va badiiy merosni zamonaviy talqin qilish bugungi adabiyotshunoslikning muhim vazifalaridan biri bo'lib qolmoqda.

Adabiyotshunoslikni zamonaviy bosqichda rivojlantirish uchun ilmiy yondashuvlarni yangilash, ta'lim jarayonini takomillashtirish va yangi texnologiyalardan samarali foydalanish muhim hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan quyidagi taklif va tavsiyalar hamda innovatsion yechimlarni ilgari surish mumkin. Birinchidan, adabiyotni o'rganishda raqamli texnologiyalarni keng joriy etish zarur. Elektron kutubxonalar, raqamli arxivlar va onlayn ilmiy platformalarni rivojlantirish orqali tadqiqotchilar va talabalar uchun adabiy manbalarga keng imkoniyat yaratish mumkin.[5:586] Shuningdek, badiiy matnlarni elektron shaklda saqlash, tahlil qilish va taqqoslash imkonini beruvchi maxsus dasturlarni yaratish adabiyotshunoslik tadqiqotlarini yanada samarali qiladi. Ikkinchidan, fanlararo yondashuvni kuchaytirish muhim hisoblanadi. Adabiyotshunoslikni tarix, falsafa, psixologiya, sotsiologiya, madaniyatshunoslik kabi fanlar bilan integratsiya qilish badiiy asarlarni yanada chuqurroq anglash imkonini beradi. Masalan, psixologik yondashuv orqali qahramonlarning ruhiy holatini, sotsiologik yondashuv orqali esa asarning jamiyat bilan bog'liqligini kengroq tahlil qilish mumkin.

Uchinchidan, adabiy merosni zamonaviy talqin qilish bo'yicha ilmiy loyihalarni kengaytirish zarur. Klassik asarlarni yangi metodologiyalar asosida qayta tahlil qilish, ularni yosh avlodga tushunarli shaklda yetkazish va zamonaviy ilmiy izohlar bilan boyitish adabiyotshunoslik rivojiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, milliy adabiyot namoyandalarining asarlarini jahon tillariga tarjima qilish va xalqaro ilmiy maydonga olib chiqish ham muhimdir. To'rtinchidan, ta'lim jarayonida interaktiv metodlardan foydalanish tavsiya etiladi. Adabiyot darslarida an'anaviy ma'ruza usuli bilan bir qatorda muhokama, debat, loyiha ishlari, badiiy matnlarni sahnalashtirish kabi metodlarni qo'llash talabalar va o'quvchilarning qiziqishini oshiradi hamda ularning ijodiy fikrlashini rivojlantiradi. Beshinchidan, kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan dasturlarni kuchaytirish zarur. Yoshlar o'rtasida kitob mutolaasini targ'ib qilish, adabiy tanlovlar, kitob festivallari va ijodiy uchrashuvlarni tashkil etish orqali adabiyotga bo'lgan qiziqishni oshirish mumkin. Bu esa nafaqat adabiy bilimlarni kengaytiradi, balki yosh avlodning ma'naviy kamolotiga ham xizmat qiladi. Innovatsion yechim sifatida esa sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish

alohida ahamiyatga ega. Sun'iy intellekt yordamida katta hajmdagi badiiy matnlarni tahlil qilish, muallif uslubini aniqlash, matnlar o'rtasidagi o'xshashlik va farqlarni statistik usullar orqali aniqlash mumkin. Bundan tashqari, interaktiv mobil ilovalar va multimedia platformalari orqali adabiy asarlarni audio, video va vizual formatlarda taqdim etish ham adabiyotni o'rganish jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi.

Xulosa qilib aytganda, adabiyotni o'rganish jarayoni zamonaviy davrda yangi ilmiy yondashuvlar, raqamli texnologiyalar va fanlararo tadqiqotlar bilan boyitilmoqda. Adabiy merosni chuqur tahlil qilish, uni yosh avlodga zamonaviy usullar orqali yetkazish hamda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish adabiyotshunoslikning muhim vazifalaridan biridir. Shu bilan birga, innovatsion texnologiyalar va yangi metodologiyalarni qo'llash adabiy tadqiqotlarning samaradorligini oshirib, milliy va jahon adabiy merosini yanada kengroq o'rganish imkoniyatini yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Dilbar, Qudratova. "THE PLACE AND IMPORTANCE OF USING MODAL VERBS IN SENTENCES." TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR 1.8 (2025): 412-416.
2. O'ktam o'g'li, O'ktamov Madadjon. "AXBOROT TEXNOLOGIYALARINING ISH UNUMDORLIGIGA TA'SIRI." CONFERENCE OF MODERN SCIENCE & PEDAGOGY. Vol. 1. No. 1. 2025.
3. Nafisa, Nashvanova. "TIL O'RGANISHDA RAQAMLI VOSITALARNING SAMARADORLIGI." TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR 1.8 (2025): 57-63.
4. Aliqul o'g'li, Berdirasulov Salohiddin. "CHET TILLARINI O'QITISHDA INTERAKTIV METODLARNING SAMARADORLIGI." TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR 1.7 (2025): 575-581.
5. Ixtiyor o'g'li, Baxtiyorov Olmosbek. "INNOVATSION PEDAGOGIKA: CHET TILLARINI O'QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR VA METODLAR." TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR 1.7 (2025): 582-587.
6. Madadjon, O'ktamov. "TRANSLATION PROBLEMS AND LITERARY TRANSLATION IN UZBEK LITERATURE: THE ROLE OF INFORMATION TECHNOLOGY IN THE EDUCATION SYSTEM." TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR 1.7 (2025): 571-574.
7. Begzod o'g, O'tkirov Husan. "CHET TILLARINI O'QITISHDA GAMIFIKATSIYA: INNOVATON YONDASHUV." TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR 1.7 (2025): 489-493.
8. Muzaffarovna, Ergasheva Marjona. "THE IMPORTANCE OF INFORMATION TECHNOLOGY IN THE PROCESS OF LEARNING FOREIGN LANGUAGES." TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR 1.7 (2025): 382-386.